

Sean-Nós Cois Life

Beartas um Chosaint Leanaí

Clár

Alt 1: Ráiteas i dtaobh an Bheartais um Chosaint Leanaí	2
Alt 2: Cód iompair do bhaill Choiste Shean-Nós Cois Life	3
Cur chuige a dhíríonn ar leas an linbh	3
Dea-chleachtas.....	3
Iompar míchuí.....	4
Teagmháil fhisiciúil.....	4
Sláinte agus Sábháilteacht	4
Alt 3: Nósanna imeachta i gcás tuairiscí	4
Teagmháil faoi cheisteanna a bhaineann le cosaint agus leas leanaí.....	4
Nósanna chun taifead a dhéanamh ar tharlúint.....	5
Iompar a thabharfadh cúis bhuartha	5
Cad ba chóir a dhéanamh nuair a insíonn leanbh rud éigin tromchúiseach;	5
Nósmhaireachtaí Tuairiscithe	6
Alt 4: Ráiteas Rúndachta	6
Alt 5: Earcú agus Roghnú Baill Choiste agus Aíonna.....	7
Alt 6 – Bainistiú agus Stiúradh Foirne	7
Alt 7 – Ról na bPríomhchúramóirí.....	8
Alt 8 – Má dhéantar gearán in aghaidh ball foirne	8
Alt 9 – Nósanna imeachta do ghearáin agus do ráitis	9
Alt 10 – Nós imeachta i gcás timpiste	9
Aguisín 1: Comharthaí agus airíonna na drochúsáide leanaí.....	10
Aguisín 2: Teagmhálaithe le haghaidh Seirbhísí Leanaí agus Teaghlaigh FSS i mBaile Átha Cliath	15
Aguisín 3: FOIRM THUAIRISCITHE CHAIGHDEÁNACH	16
Aguisín 4: Foirm dheimhnithe.....	19

Alt 1: Ráiteas i dtaobh an Bheartais um Chosaint Leanaí

Táimidne Sean-Nós Cois Life tiomanta do chur chuige a thugann aird ar riachtanais na hóige inár gcuid oibre le leanaí agus le daoine óga. Dearbhaímid go gcuirfimid timpeallacht agus taithí shábháilte ar fáil, áit a dtabharfar tús áite do leas an linbh/ an duine óig. Cloífidimid leis na moltaí in ‘Children First: National Guidelines for the Protection and Welfare of Children.’, a d’fhoilsigh An Roinn Sláinte agus Leanaí. Tá beartais i dtaobh na bpointí seo a leanas curtha i bhfeidhm againn:

- Cód Iompair do gach ball den choiste eagraithe
- Tuairisciú ar mhí-úsáid a bhfuil taifead air nó a bhfuil amhras ann faoi (féach Aguisín 1: Comharthaí agus airíonna na drochúsáide leanaí, tógtha as Tús Áite do Leanaí);
- Rúndacht;
- Ról na bPríomchúramóirí;
- Líomhaintí faoi mhí-úsáid le linn imeachtaí Shean-Nós Cois Life;
- Gearáin agus Ráitis;
- Tarlúintí agus Timpistí.

Athbhreithneofar an beartas seo ar Eanáir 2019.

[Sínithe ag an Oifigeach Ainmnithe] Máire Ní Chróinín (cóip shínithe ar comhad ag an oifigeach).

Dáta: 20 – 10 - 2017

Alt 2: Cód iompair do bhaill Choiste Shean-Nós Cois Life

Cur chuige a dhíríonn ar leas an linbh

- Caitheamh go cothrom le gach leanbh agus duine óg;
- Éisteacht le leanaí agus le daoine óga agus meas a léiriú orthu;
- Brostú, Tacaíocht agus Moladh a chur ar fáil (beag beann ar chumas);
- Teanga chuí a úsáid (fisiciúil agus labhartha)
- Spraioi agus atmaisféar dearfach a chothú;
- Critic dhearfach a sholáthar de réir mar a theastaíonn;
- Caitheamh le leanaí agus le daoine óga mar dhaoine aonánacha;
- Meas a léiriú ar spás pearsanta an linbh agus an duine óg;
- Tuairimí a lorg ón ngrúpa faoi dhul chun cinn an tionscnaimh;
- Áiseanna agus ábhair atá oiriúnach d'aois na leanaí a úsáid;
- Dea-shampla a thabhairt;
- Tuiscint a léiriú do ghníomhaíochtaí eile an linbh nuair atá cleachtaí nó imeachtaí á socrú; e.g. cúrsaí scoile nó scrúduithe;
- Bheith airdeallach faoi theorainneacha cumais an linbh nó an duine óg, iad a bheith faoi chúram dochtúra mar shampla;
- Atmaisféar a chothú ina mbíonn iontaoibh ag daoine as a chéile;
- Meas a léiriú ar dhifríochtaí cumais, cultúir, reiligiúin, cine agus ionannais gnéasúil.

Dea-chleachtas

- Iarrann Sean-Nós Cois Life ar thuismitheoirí/cúramóirí fanacht i dteannta gach leanbh/duine le linn imeachtaí na féile i gcónaí
- Déantar sonraí teagmhála tuismitheora/cúramóra gach linbh/duine óg a chlárú (ainm, fón, ríomhphoist,)
- An Beartas Um Chosaint Leanaí agus nósanna imeachta a chur in iúl do hríomhchúramóirí/daoine óga, áisitheoirí agus cuairteoirí;
- Nósanna imeachta i gcás práinne a bheith ullamh agus baill an choiste a bheith ar an eolas faoi na nósanna sin;
- Gan leanaí agus daoine óga le riachtanais speisialta a fhágáil amuigh agus a bheith tuisceanach leo;
- Pleanáil agus ullmhúchán a dhéanamh i gcónaí go fisiciúil agus ó thaobh intinne de;
- Aon ábhar imní a chur in iúl don Oifigeach Ainmnithe chun déileáil leo agus nósanna imeachta i gcomhair tuairiscí den saghas sin a leanúint;
- Códanna gléasta agus iompair a leanúint;
- Meastóireacht a dhéanamh ar chleachtais oibre go rialta;
- Taifead agus tuairisc a dhéanamh ar aon tarlúintí nó timpistí;
- Beartais agus nósanna imeachta a athbhreithniú agus a thabhairt suas chun dáta go rialta;
- Eolas a thabhairt do phríomhchúramóirí ar aon cheisteanna a bhaineann lena gclann;
- Feitheoireacht chuí a chinntiú bunaithe ar choibhnis chuí de réir aoise, cumais agus gníomhaíochtaí;

- Cumarsáid shoiléir a chinntiú idir aionna agus an eagraíocht; cóip den Beartas seo um Chosaint Leanaí a chur chuig aon aoi (ealaíontóir) atá chun bheith páirteach in imeachtaí na féile
- Ná cuir ábhair imní i leataobh, i.e. ná déan dada;
- Ná lig d'fhadhb imeacht ó smacht;
- Ní fhágfar aon aoi i mbun seisiún nó ceardlann leo féin, le daoine óga. Beidh cúramóirí nó tuismitheoirí i láthair, mar aon le ball den choiste, agus déanfar iarracht gach seisiún a reachtáil i dtimpeallacht oscailte le heolas agus le lántoil na bpríomhchúramóirí;
- Bí cúramach faoi rudaí a deirtear agus faoin teanga a úsáidtear. Más dóigh leat gur chuir rud éigin a dúirt tú isteach ar dhuine éigin, déan iarracht leithscéal a ghabháil go cúramach tuisceanach.

Iompar míchuí

- Ná caith aon am i d'aonar le leanaí/daoine óga;
- Ná húsáid nó ná ceadaigh ráitis mhaslacha nó caint nó iompar graosta;
- Ná bí rómhór le haon duine, ná bí róghéar ar aon duine, ná bí ag magadh rómhór faoi aon duine, agus ná tarraing an iomarca airde ar dhuine amháin;
- Ná bain do dhuine ar bith ar bhealach mígheanasach agus ná ceadaigh a leithéid;
- Ná buail agus ná tabhair sciúirse fhisiciúil do leanaí/daoine óga;
- Ná caith am ar bhealach míchuí le leanaí/daoine óga; i.e. lasmuigh d'imeachtaí struchtúrtha de chuid na heagraíochta.

Teagmháil fhisiciúil

- Iarr cead ar an leanbh nó ar an duine óg maidir le lámh a leagan ar a gcolainn (seachas i gcás práinne nó contúirte);
- Seachain imirt gharbh nó teagmháil mhíchuí;
- Seiceáil go bhfuil gach duine ar a gcompord nuair atáthar ag déanamh gníomhaíochtaí a mbíonn teagmháil fhisiciúil i gceist leo

Sláinte agus Sábháilteacht

- Ná fág leanaí gan duine éigin i bhfeighil nó i gceannas orthu;
- Déan cinnte go láimhseáltar ábhair chontúirteacha go cúramach;
- Cuir timpeallacht shábháilte ar fáil;
- Bí eolach ar na nósanna imeachta i gcás timpiste agus lean dóibh i gcónaí.

Alt 3: Níosanna imeachta i gcás tuairiscí

Teagmháil faoi cheisteanna a bhaineann le cosaint agus leas leanaí

Tá Máire Ní Chróinín ceaptha mar an té ar cheart teagmháil a dhéanamh leis má tá ceist nó ábhar imní agat faoi aon ghné de shábháilteacht nó de leas linbh nó duine óig ar an láthair oibre. Is é dualgas an duine seo comhairle agus tacaíocht a thabhairt don fhoireann faoi bheartais agus faoi nósanna imeachta maidir le cosaint leanaí, agus a chinntiú go leantar na nósanna sin. Tá an té atá ainmnithe freagrach freisin as eolas a chur ar fáil d'Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte nó do na Gardaí nuair is cuí sin.

Is féidir teagmháil a dhéanamh leis an duine ainmnithe teagmhála ag:

Máire Ní Chróinín,
138, Ascaill Mhic Aoidh,
Fionnghlas
B.Á.C. 11,
D11 HDR0.
Fón: 086 294 0652

Tá Marie Uí Chearbhaill ceaptha mar ionadaí ar Mháire Ní Chróinín Is féidir teagmháil a dhéanamh leis/léi ag:

Marie Uí Chearbhaill
326, Céide an Aird Mhóir,
Ard Aidhin,
Baile Átha Cliath 5
D05 Y9E2
Fón: 086 1023 276

Nósanna chun taifead a dhéanamh ar tharlúint

Iompar a thabharfadh cúis bhuartha

Tugann an sliocht seo a leanas as Children First: National Guidelines for the Protection and Welfare of Children (Ich. 38) sampla den chineál iompair a thabharfadh cúis réasúnta do dhuine a bheith buartha:

- (i) ráiteas cinnte ón leanbh nó ón duine óg go ndearnadh míúsáid de/di;
- (ii) cuntas ó dhuine a chonaic eachtra ina ndearnadh míúsáid den leanbh nó den duine óg;
- (iii) fianaise, gortú nó iompar mar shampla, ar comhartha réasúnta é go bhfuil mí-úsáid ar siúl agus ar beag an dealramh gur tharla sé ar bhealach eile;
- (iv) fianaise nó iompar a bhféadfadh sé gur mí-úsáid nó cúis éigin eile is cúis leis, ach a bhfuil comharthaí nó fianaise eile a chuireann in iúl gur cás mí-úsáide atá i gceist. [Mar shampla de seo, léireodh patrún gortaithe, leithscéalta bacacha, nó mínithe eile ar mhí-úsáid, nó iompar coimhthíoch];
- (v) fianaise ó chomharthaí go rialta thar thréimhse ama, go bhfuil leanbh ag fulaingt de dheasca faillí fhisiciúil nó mhothúchánach.

Cad ba chóir a dhéanamh nuair a insíonn leanbh rud éigin tromchúiseach;

- Fan socair agus éist leis an leanbh/duine óg, tabhair dóthain ama dó/di chun a bhfuil le rá aige/aici a rá;
- Ná cuir ceisteanna claonta agus ná héiligh sonraí;
- Tabhair misneach don leanbh/duine óg, ach ná geall aon rud a choimeád faoi rún;
- Ná tabhair ar an leanbh/duine óg na sonraí a athrá murar gá;
- Mínigh don leanbh/duine óg cad é an chéad rud eile a tharlóidh (ba chóir don mhíniú a bheith oiriúnach d'aois an linbh).

Nósmhaireachtaí Tuairiscithe

Ba chóir d'aon bhall de Sean-Nós Cois Life na céimeanna seo a leanúint go beacht d'fhonn tuairisciú a dhéanamh ar cheisteanna a bhaineann le sábháilteacht agus le leas an linbh/duine óig.

- Ba chóir an té a chuireann a b(h)uairt in iúl a choimeád ar an eolas faoina bhfuil ag tarlú;
- Ba chóir taifead a choimeád ar ghníomhaíochtaí agus ar thorthaí;
- Coimeád taifead ar na sonraí go léir, dáta, am agus daoine atá sáite sa scéal san áireamh (mar shampla daoine a bhfuil a ainm i leabhar tarlúintí). Ba chóir d'aon eolas a thaifeadtar cloí leis na fíricí;
- **Ba chóir an scéal a insint don té atá ceaptha chun déileáil le ceisteanna cosaint leanaí nó lena (h)ionadaí, mura bhfuil fáil air/uirthi;**
- Ba chóir don té is oiriúnaí an t-ábhar imní a phlé nó labhairt leis na príomchúramóirí faoi. Ba chóir go mbeadh tuismitheoirí, cúramóirí agus aosaigh fhreagracha eile ar an eolas faoi aon tuairisc a dhéanfar, sin murar dóigh go méadóidh sé an chontúirt atá ag bagairt ar an leanbh/duine óg;
- Tá cead ag an té atá freagrach as déileáil le ceisteanna cosanta an linbh teagmháil a dhéanamh le Roinn Dualgais Obair Shóisialta ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte d'fhonn comhairle neamhfhoirmiúil a fháil sula ndéanann siad a dtuairisc;
- Cuirfear eolas ar fáil nuair is gá sin amháin (féach Alt 4: Ráiteas Rúndachta);
- Má tá cúiseanna réasúnta ann a bheith imníoch, mar a léirítear thuas, déanfaidh an té atá ainmnithe teagmháil leis an Oibrí Sóisialta ar Dualgas le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, ag baint leasa as an ngnáthfhoirm le tuairisc a dhéanamh ar fáil ó Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte. (Féach Aguisín 3: FOIRM THUAIRISCITHE CHAIGHDEÁNACH chun ábhair imní maidir le cosaint nó leas leanaí a thuairisciú do FSS., tógtha as Tús Áite do Leanaí). Is féidir tuairiscí a dhéanamh ó bhéal ar dtús leis an Oibrí Sóisialta ar Dualgas, agus a chur isteach ina dhiaidh sin ar an ngnáthfhoirm. Ba chóir tuairiscí a dhéanamh le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte gan aon mhoill;
- Mura bhfuil an té a ainmníodh nó a (h)ionadaí ar fáil, déan teagmháil le hoibrí sóisialta áitiúil de chuid Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte ar dualgas go díreach;
- I gcásanna práinneacha lasmuigh d'uaireanta oifige Rannóg Shóisialta de chuid Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, déan teagmháil leis na Gardaí. Más cás atá i gceist ina bhfuil sábháilteacht an linbh/duine óig i mbaol go díreach ag an bpointe ama sin, d'fhéadfadh sé go mbeidh sé riachtanach teagmháil a dhéanamh leis na Gardaí.

Alt 4: Ráiteas Rúndachta

Táimidne Sean-Nós Cois Life tiomanta ionas go gcinnteofar an ceart atá ag daoine ar rúndacht. Mar sin féin, maidir le cosaint agus leas leanaí leanaimid na prionsabail seo a leanas:

- Ní thabharfar eolas amach ach nuair is gá sin, d'fhonn an leanbh/duine óg a choimeád sábháilte;
- Nuair a chinnimid faisnéis den sórt sin a chur ar aghaidh chuig daoine eile d'fhonn an leanbh nó an duine óg a choimeád slán, ní hionann é agus sárú rúndachta;
- Ní féidir linn rúndacht iomlán a gheallúint nuair atá leas an linbh nó an duine óig i mbaol;

- Tá sé de cheart ag príomhchúramóirí, ag leanaí agus ag daoine óga fios a bheith acu má táthar ag roinnt faisnéis phearsanta agus/nó má tá tuairisc á cur faoi bhráid Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, sin mura méadófaí an baol atá ann don leanbh/ duine óg dá dheasca;
- Ní úsáidfeadh íomhánna den leanbh/duine óg ar aon chúis gan cead ón tuismitheoir/ cúramóir (mar sin féin, ní féidir linn a chinntiú nach n-úsáidfeadh ceamaraí/ fístháifeadán ag taibhléirithe poiblí);
- Cuirfeadh nósanna imeachta i bhfeidhm maidir le húsáid íomhánna de leanaí/daoine óga;
- Cuirfeadh nósanna imeachta i bhfeidhm freisin d'fhonn faisnéis a tháifeadh agus a stóráil ar bhealach a chloíonn lenár mbeartas rúndachta.

Alt 5: Earcú agus Roghnú Baill Choiste agus Aíonna

Cinnteoimid ag Sean-Nós Cois Life go roghnófar baill go cúramach, agus go gcuirtear oiliúint oiriúnach orthu agus go ndéanfar feitheoireacht chúí orthu, d'fhonn timpeallacht shábháilte a chur ar fáil do leanaí agus do dhaoine óga a bhíonn rannpháirteach sna healaíona. Chuige sin, leanamid de na prionsabail seo a leanas:

- Cinnteoífar rólanna agus freagrachtaí ar bhealach soiléir do gach post (cé acu íoctha nó deonach);
- Déanfaimid ár ndícheall daoine a bhfuil na cáilíochtaí is oiriúnaí acu a roghnú;
- Iarrfar ar bhaill choiste foirm dhearbhaithe a shíniú, ag glacadh leis an mBeartas seo um Chosaint Leanaí – féach Aguisín 4.
- Ní fhóstar aon duine a meastar faoi/fúithi go bhféadfadh baol a bheith i gceist leo dá mbeidís ag obair le leanaí/daoine óga;
- Ar na cúiseanna a bhféadfaí duine a chur as an áireamh tá:
- Aon chiontaithe a bhaineann le leanaí;
- Diúltú an fhoirm dhearbhaithe a shíniú;
- Cur i bhfolach faisnéise a bhaineann le hoiriúnacht an iarrthóra a bheith ag obair le leanaí.

Alt 6 – Bainistiú agus Stiúradh Foirne

Seo a leanas iad na prionsabail a leantar san eagraíocht, d'fhonn an fhoireann deonach agus leanaí/daoine óga a chosaint.

Dualgais a bhaineann le baill nua:

- Páirt a thógáil i seisiún inductaithe oiliúna a bheidh riachtanach;
- Bheith ar an eolas faoi chód iompair na heagraíochta, nósanna imeachta i dtaobh chosaint leanaí, agus faoi ainm agus ról an té atá ceaptha chun déileáil le ceisteanna

Maidir leis an bhfoireann dheonach:

- Déanfar feitheoireacht chúí orthu féin agus athbhreithniú oiriúnach ar a gcuid cleachtas oibre;
- Beidh orthu an Ráiteas i dTaobh an Bheartais um Chosaint Leanaí a bheith léite agus sínithe acu;
- Cuirfeadh oiliúint maidir le cosaint leanaí ar fáil dóibh.

Alt 7 – Ról na bPríomhchúramóirí

Táimid tiomanta do bheith oscailte le gach príomhchúramóir. Chuige sin leanaimid na prionsabail seo a leanas:

- Cuirfear príomhchúramóirí ar an eolas faoinár mbeartas um chosaint leanaí;
- Cuirfear príomhchúramóirí agus scoileanna ar an eolas faoi imeachtaí atá á mbeartú;
- Eiseofar foirmeacha teagmhála/ceada nuair is gá sin;
- Cloífear le cleachtas sláinte agus sábháilteachta;
- Cuirfear beartais atá dírithe ar an leanbh de réir na gcleachtas is fearr;
- Cloífear lenár dTreoirínte earcaíochta;
- Cinnteofar oiread agus is féidir go n-oireann gníomhaíochtaí don aois atá na leanaí/daoine óga;
- Brostófar agus éascófar rannpháirtíocht na dtuismitheoirí, na gcúramóirí nó na n-aosach freagrach de réir mar a oireann.

Má bhíimid imníoch nó buartha faoi leas an linbh/duine óig, cuirfimid i bhfeidhm na cleachtais seo a leanas:

- Tiocfaimid i gcabhair ar an leanbh nó ar an duine óg;
- Coimeádfaimid na príomhchúramóirí ar an eolas ar bhonn leanúnach, sin mura gcuirfeadh a leithéid an linbh/duine óg i mbaol níos mó.
- San chás go mbíonn ábhar imní againn maidir le cosaint agus leas leanaí, tá sé de dhualgas orainn iad sin a chur ar aghaidh chuig an Oibrí Sóisialta ar Dualgas agus chuig na Gardaí i gcás práinne;
- I gcás gearáin in aghaidh ball foirne, cinnteoidimid láithreach sábháilteacht an linbh/duine óig agus cuirfimid na príomhchúramóirí ar an eolas de réir mar is cuí.

Mar eagraíocht atá dírithe ar leas an linbh, táimid tiomanta do thús áite a thabhairt do riachtanais an linbh. Chuige sin, cuirfimid na prionsabail seo a leanas i bhfeidhm:

- Déanfaimid teagmháil le Feidhmeannacht na Seirbhíse Slainte Áitiúil sa chás go mbíonn ábhar imní ann faoi chosaint linbh;
- Molfaimid do phríomhchúramóirí oibriú i bpáirt linn ag leanúint na dTreoirínte atá leagtha amach ag an eagraíocht s’againne d’fhonn sábháilteachta a gclainne a chinntiú;
- Beidh duine faoi leith ceaptha ar féidir teagmháil a dhéanamh leis/léi, chun cásanna a phlé le príomhchúramóirí sa chás go mbeadh ábhar buartha nó imní ann faoi leas linbh nó duine óig.

Alt 8 – Má dhéantar gearán in aghaidh ball foirne

Má dhéantar líomhain in aghaidh ball foirne,

Ní mór dhá nós imeachta faoi leith a leanúint:

1. Maidir leis an leanbh/duine óg pléifidh Máire Ní Chróinín le ceisteanna a bhaineann leis an leanbh/duine óg.
2. Maidir leis an té a bhfuil an líomhain curtha ina leith pléifidh Máire Ní Chróinín leis na ceisteanna a bhaineann leis an mball foirne.

- Is é an chéad rud atá le cinntiú nach bhfuil an leanbh/duine óg i mbaol nuair nach gá sin;
- Má chuirtear líomhaintí in aghaidh an Oifigigh Ainmnithe, ní mór teagmháil a dhéanamh leis an ionadaí atá ceaptha;
- Ba chóir na nósanna imeachta maidir le tuairiscí a dhéanamh atá pléite in Alt 3 de na Treoirí seo a leanúint. Ba chóir go gcuirfí na príomhchúramóirí agus an leanbh/duine óg a choimeád ar an eolas faoi ghníomhaíochtaí atá pleanáilte agus atá curtha i gcrích. Ba chóir caitheamh leis an leanbh de réir mar atá oiriúnach dá (h)aois;
- Cuirfear an ball foirne ar an eolas a luaite is is féidir faoi nádúr na líomhna;
- Ba chóir seans a thabhairt don bhall foirne freagra a thabhairt ar an líomhain;
- Ba chóir cathaoirleach/ceannphort na heagraíochta a chur ar an eolas chomh luath agus is féidir;
- Ba chóir aon ghníomhaíocht a leanann líomhain mí-úsáide in aghaidh fostaí a chur i bhfeidhm tar éis dul i gcomhairle le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte agus leis na Gardaí;
- Tar éis na comhairle sin, ba chóir go ndéarfadh an cathaoirleach/ceannphort leis an gcúisí é agus go leanfaí na nósanna imeachta atá aontaithe.

Alt 9 – Nósanna imeachta do ghearáin agus do ráitis

Sa chás go ndéantar gearán nó ráiteas

- Freagrófar gearáin nó ráitis laistigh de 3 seachtaine;
- Tá Máire Ní Chróinín freagrach as gearáin/ráitis a dhíriú i dtreo an duine oiriúnach;
- Coimeádfar taifead ar ghearáin ó bhéal agus tabharfar freagra orthu.

Alt 10 – Nós imeachta i gcás timpiste

- Tá ar an eagraíocht clár suas chun dáta a choimeád ina bhfuil sonraí teagmhála gach linbh/duine óig atá rannpháirteach san eagraíocht;
- Ba chóir crostagairt a bheith ann de shonraí teagmhála na ndaoine óga idir an leabhar eachtraí agus an comhad;
- Ní mór d’eagraíochtaí seachtracha a mbíonn baint ag d’eagraíocht leo cruthú a sholáthar go bhfuil árachas dliteanais poiblí acu;
- Ba chóir cinntiú go bhfuil bosca garchabhrach ar fáil i ngach ionad a úsáidtear;
- Ní mór an fhoireann a chur ar an eolas faoi láithreacha na mboscaí garchabhrach;
- Ba chóir go mbeadh feidhmiú an chórais gharchabhrach ag teacht le Treoirí Sláinte agus Sábháilteachta na heagraíochta. Ní mór an fhoireann a chur ar an eolas faoi láthair na leabhar eachtraí agus timpistí;
- Ní mór rabhadh oiriúnach a thabhairt do dhaoine óga faoin mbaol a bhaineann le hábhar contúirteach;
- Coimeád cuntas ar threalamh contúirteach agus glac céimeanna chun an baol a laghdú oiread agus is féidir;

Aguisín 1: Comharthaí agus airíonna na drochúsáide leanaí

1. Comharthaí agus airíonna na faillí

Tá faillí leanaí ar an gcatagóir drochúsáide is coitianta. Is féidir idirdhealú a dhéanamh idir faillí 'thoiliúil' agus faillí 'imthoisceach'. Bheadh díothacht dhíreach a dhéanfadh tuismitheoir nó cúramóir d'aon turas i gceist le 'faillí thoiliúil' de ghnáth agus dhéanfaí é sin trí riachtanais is bunúsáil an linbh mar bhia, foscadh, teas, éide nó teagmháil le daoine eile a dhiúltú dó nó di. Tarlaíonn faillí 'imthoisceach' go minic toisc strus nó neamhábaltacht na dtuismitheoirí nó na gcúramóirí fadhbanna a réiteach.

Bíonn dlúthbhaint ag faillí le tosca isle socheacnamaíocha agus le díothachtaí comhfhreagracha fisiciúla. Bíonn baint aici freisin le neamhábaltacht tuismitheora toisc míchumas foghlama nó suaitheadh síceolaíoch.

Ba é a dúradh faoi fhaillí leanaí ná gur 'usually a passive form of abuse involving omission rather than acts of commission' a bhíonn ann (Skuse agus Bentovim, 1994). Cuimsíonn sí 'both a lack of physical caretaking and supervision and a failure to fulfil the developmental needs of the child in terms of cognitive stimulation'.

Ba chóir a bheith in amhras faoi fhaillí leanaí sna cásanna seo a leanas:

- tréigean;
- leanaí a bheith á bhfágáil leo féin an t-am ar fad gan dóthain cúraim ná maoirseachta;
- míchothú, easpa bia, bia míchuí nó beathú taomach;
- easpa teasa;
- easpa éide leormhaith;
- gan aird ar shláinteachas bunúsach;
- easpa cosanta agus nochtadh do dhíobháil, a chuimsíonn díobháil mhorálta nó easpa maoirseachta a d'oirfeadh d'aois an linbh;
- cliseadh leanúnach maidir le freastal ar scoil;
- teip neamhorgánach forbartha, .i. leanbh nach bhfuil ag cur meáchain suas ní hamháin mar gheall ar míchothú ach freisin mar gheall ar dhíothacht mhóthúcháin;
- teip cúram leordhóthanach a chur ar fáil i gcomhair fadhbanna leighis agus forbartha an linbh;
- dúshaothrú, ró-oibriú.

2. Tréithe na faillí

Is é faillí leanaí an chatagóir drochúsáide is coitianta in Éirinn agus ar fud an domhain. Ní hamháin gurb é sin an cineál mí-úsáide is minice a tuairiscítear ach aithnítear freisin gurb é sin an cineál is díobhálaí. Ní hamháin go leanann faillí ar aghaidh ar feadh óige an linbh de ghnáth ach bíonn torthaí fadtéarmacha aici ar shaol an linbh sin nuair a bhíonn sé nó sí fásta. Tá seans níos mó ann go bhfaighidh leanaí bás de bharr faillí ainsealaí ná ó chás amháin de dhrochúsáid chorpártha. Tá sé cruthaithe go maith go mbíonn drochthionchar tromchúiseach ar fhorbairt na hinchinne má dhéantar faillí thromchúiseach ar náionán.

Is minic a bhíonn ceangal idir bochtaineacht agus faillí ach ní gá gurb í an bhochtaineacht cúis na faillí. Tá nasc láidir idir faillí agus tuismitheoirí a bheith ag drochúsáid substaintí, agus le foréigean baile agus le galar meabhrach nó míchumas a bheith ar thuismitheoirí.

Is féidir faillí a aicmiú i gcineálacha éagsúla (tá sé seo curtha in oiriúint ó Dubowitz, 1999):

- **Faillí neamheagraithe nó anordúil:** Tarlaíonn sé seo go hiondúil i dteaghlach nuair nach mbíonn aon chomhsheasmhacht ann ó thaobh tuismitheoireachta de agus go minic i dteaghlach neamheagraithe a mbíonn géarchéimeanna acu go minic. Bíonn an tuismitheoireacht neamhréireach iontu, ní bhíonn cinnteacht ná gnáthaimh acu, agus is minic éigeandálacha acu ó thaobh cóiríochta, airgid agus bia dá bharr sin. Is é an toradh a bhíonn ar faillí den sórt seo ná go mbíonn neamhoird cheangail ar leanaí, go gcothaíonn sé imní iontu, agus go mbíonn iompar suaiteach agus aird-éilitheach acu, agus go mbíonn sé níos deacra leanaí níos sine a rialú nó a smachtú. D'fhéadfadh sé gur áit é áras an teaghlach a dtarlaíonn go leor timpistí go minic ann.
- **Faillí de thoradh bochtaineachta nó faillí éighníomhach:** Bíonn an cineál seo faillí cosúil leis an steiréitopa coitianta a bhíonn ag daoine faoi fhaillí. Is minic a bhíonn cóiríocht ghruama, lom gan compord i gceist mar aon le drochshláinteachas agus gan ach fíorbheagán de spreagadh sóisialta nó síceolaíochta. Ní bhíonn ach cúpla bréagán ag an líon tí agus d'fhéadfadh na cinn atá acu a bheith briste, salach nó mí-oiriúnach d'aois an linbh. Caitheann leanaí óga tréimhsí fada i gcliabháin, i gcruibeanna súgartha nó i naíchóistí. Is minic leapachas neamhleor agus éadaí salacha acu agus iad ag fulaingt de bharr easpa bia. D'fhéadfadh siad a bheith gafa le héadóchas agus drogall nó leisce orthu feabhas a chur ar staid an teaghlach. Is minic a bhíonn leanaí as láthair ón scoil ina leithéid de chásanna agus gnáthaimh bhochta acu maidir le hobair bháile. Bíonn an baol ann ina leithéid de chásanna go mbeidh moill mhór forbartha ar na leanaí.
- **Díothacht ainsealach:** Is mó an seans go dtarlóidh a leithéid de dhíothacht nuair nach bhfuil aon phríomhphearsa cheangail ann a bhféadfadh an leanbh a bheith mór leis nó léi. Tarlaíonn sé den chuid is mó in institiúidí móra ina dtugtar cúram maith do leanaí ach nach mbíonn deis acu a bheith mór le cúramóir amháin. Sna cásanna seo, bíonn roinnt daoine fásta ag déileáil leis na leanaí agus feictear dóibh gurb ionann riachtanais na leanaí agus a bhfuil á éilimh ag an ngrúpa. Is minic a bhíonn baint ag an gcineál seo díothachta le heaspa spreagtha agus is féidir moill mhór a chur ar fhorbairt an linbh dá bharr.

Léiríonn na pointí seo a leanas an toradh a bhíonn ag na cineálacha éagsúla faillí ar leanaí:

- bia neamhleor - ní fhorbraíonn na leanaí mar is dual dóibh;
- guaiseacha teaghlaigh - tionóiscí;
- easpa sláinteachais - fadhbanna sláinte agus sóisialta;
- gan aird a thabhairt don tsláinte - galar;
- cúram neamhleor ó thaobh sláinte meabhrach de - féinmharú nó ciontóireacht;
- cúram mothúcháinach neamhleor - drochthorthaí iompraíochta agus oideachais;
- maoirseacht uireasach - dul i riosca;
- caidreamh éagobhsaí - fadhbanna ceangail;
- coinníollacha maireachtála éagobhsaí - fadhbanna iompraíochta agus imní, baol timpistí;
- nochtadh d'fhoréigean baile - fadhbanna iompraíochta, agus fadhbanna sláinte coirp agus meabhrach;
- foréigean pobail - iompar frithshóisialta.

3. Comharthaí agus airíonna faillí agus drochúsáide mothúchánaí

Is minic a tharlaíonn faillí agus drochúsáid mhothúcháinach in árais teaghlaigh nach bhfuil tacaíocht mhothúcháinach le fáil iontu. Ní gá go mbeadh baint aige le díthacht fhísiceach. Ní shásaítear riachtanais mhothúcháin na leanaí; d'fhéadfaid sé nach mbeadh comhbhá agus freagrúlacht mhothúcháinach sa ghaol atá ag an tuismitheoir leis an leanbh.

Tarlaíonn faillí agus drochúsáid mhothúcháinach nuair a bhíonn na daoine fásta atá freagrach as cúram leanaí aineolach faoi na riachtanais mhothúcháin agus fhorbartha atá acu agus nach féidir leo (ar chúiseanna éagsúla) iad a shásamh. Níl sé éasca drochúsáid mhothúcháinach a aithint toisc nach bhfuil sé éasca na torthaí a thabhairt faoi deara. Scríobh Skuse (1989): 'emotional abuse refers to the habitual verbal harassment of a child by disparagement, criticism, threat and ridicule, and the inversion of love; whereby verbal and non-verbal means of rejection and withdrawal are substituted'.

Is féidir faillí agus drochúsáid mhothúcháinach a aithint trí leas a bhaint as na hinnéacsanna atá liostaithe thíos. Mar sin féin, ba chóir a mheabhrú nach dtugann táscaire amháin le fios go raibh drochúsáid mhothúcháinach i gceist. Is mó an seans atá ann go mbeidh drochthionchar ag faillí agus ag drochúsáid mhothúcháinach ar leanbh má bhíonn braisle innéacsanna i gceist, go mbíonn an scéal amhlaidh ar feadh tréimhse fada ama agus mura mbíonn tosca cosantacha eile ann.

- droim láimhe á thabhairt do leanbh;
- easpa sólais agus grá;
- easpa ceangail;
- easpa spreagtha ceart (m.sh. spraoi agus súgradh);
- easpa leanúnachais cúraim (m.sh. a bheith ag aistriú ó áit go háit go minic agus go mór mór nuair a aistrítear gan é a bheith pleanáilte);
- gan moladh agus spreagadh a thabhairt go leanúnach;
- ró-chosaint thromchúiseach;
- pionós míchuí neamhfhísiceach (m.sh. leanbh a chur faoi ghlas i seomraí codlata);
- coinbhleachtaí nó foréigean teaghlaigh;
- tugtar drochúsáid mhothúcháinach chomh maith do gach leanbh a fhulaingíonn drochúsáid ghnéasach, drochúsáid chorportha nó a ndéantar faillí orthu;
- a bheith ag súil leis an iomarca ón leanbh nuair a chuirtear a (h)aois agus a staid forbartha san áireamh.

Fulaingíonn leanaí drochúsáid mhothúcháinach chomh maith má dhéantar faillí orthu agus má thugtar drochúsáid chorportha agus ghnéasach dóibh.

4. Comharthaí agus airíonna na drochúsáide corpartha

Ba cheart a bheith san airdeall go bhfuil drochúsáid chorportha á tabhairt do leanbh má thugtar mínithe míshásúla agus mínithe éagsúla ar na nithe seo a leanas:

- ballbhrúnna (*féach thíos le haghaidh breis sonraí*);
- bristeacha cnámh;
- ailt ataithe;
- dónna/scalladh (*féach thíos le haghaidh breis sonraí*);
- scráib/stolltaí;
- rith fola (reitineach, inchinne);
- damáiste d'orgáin an choirp;
- nimhithe – arís is arís (le cógais ordaithe nó le halcól);
- teip ó thaobh forbartha;
- leanbh a bheith gan aithne nó i gcóma;
- bás.

Is iomaí cineál drochúsáide corpartha ann ach is iad gortuithe craicinn, béil agus cnáimhe na cinn is coitianta.

Ballbhrúnna

De tháisme

Bíonn ballbhrúnna timpisteacha coitianta in áiteanna den chorp ina bhfuil cnámha an-ghar don chraiceann. Is féidir ballbhrúnna a aimsiú ar aghaidh an choirp, mar titfidh leanáí chun tosaigh go hiondúil.

Tá ballbhrúnna timpisteacha coitianta ar an smig, srón, baithis, uillinn, glúine agus spanlaí. Is féidir le leanbh atá tugtha do thimpistí ballbhrúnna a bheith orthu sna baill choirp seo go minic. Beidh ballbhrúnna mar seo idirleata, gan chiumhaiseanna cinnte ar bith. Ba chóir a bheith imníoch faoi bhallbhrú linbh sula mbíonn sé nó sí in aois shoghluaiseachta.

Neamhthimpisteach

Tá seans níos mó go mbeidh ballbhrúnna ar fhíocháin bhoga, m.sh. ar na leicne agus ar na mása, ar an droim íochtarach agus ar an droim go léir, ar na ceathrúna agus ar na colpaí, ar an muineál, ar na baill ghiniúna agus ar an mbéal.

D'fhéadfadh marcanna ó shlapaí nó greamú patrún sainiúil a thaispeáint. D'fhéadfadh marcanna ó shlapaí tarlú ar mhása/leicne agus d'fhéadfadh imlíne na méar a bheith le feiceáil ar chuid ar bith den chorp. Níl patrún cinnte ar bith ag ballbhrúnna a dhéantar le buillí díreacha doirn, ach d'fhéadfaidís tarlú i gcodanna an choirp nach bhfaigheann gortuithe trí thimpiste go hiondúil. Bheadh buille os cionn na súl (siondróm na súile duibhe) nó na cluaise mar ábhar imní. Ní féidir le súile dubha a bheith ag leanbh de bharr titim ar dhromchla réidh. Chaithfeadh dhá ghortú tarlú chun dhá shúil dhubha a bheith ar leanbh, agus ba chóir go mbeadh amhras i gcónaí nuair a fheictear na rudaí seo. D'fhéadfadh patrúin shainiúla ballbhrú eile a bheith fágtha ag úsáid strapáí, criosanna, maidí agus na coise. D'fhéadfadh imlíne ruda a bheith fágtha ar leanbh i bhfoirm bhallbhrú ar bhaill choirp cosúil leis an droim nó ceathrúna (baill choirp atá clúdaithe ag éadaí).

D'fhéadfadh ballbhrúnna a bheith bainteach le croitheadh, agus is féidir le fuiliú tromchúiseach ceilte agus ballbhrú laistigh den bhlaosc tarlú mar gheall air sin. Cúis amhraí is ea ballbhrú ar bith a bheith ar an muineál toisc nach dócha go dtarlódh a leithéid de thimpiste. D'fhéadfadh gortuithe eile tarlú – tiompán na cluaise réabtha/blaosc bhriste. D'fhéadfadh gortú béil a bheith mar ábhar imní, m.sh. béal stróicthe (frenulum) ó bhuidéal-chothú fórsáilte.

Gortuithe cnámh

Bíonn timpistí ag leanáí go rialta agus bíonn bristeacha mar thoradh orthu. Mar sin féin, bíonn cnámha leanáí níos solúbtha ná daoine fásta agus bíonn leanáí iad féin níos éadroime, agus tugann briseadh le fios dá réir, go háirithe don bhlaosc, gur úsáideadh fórsa cuimsitheach go hiondúil.

Neamhthimpisteach

Cúis amhraí is ea é má bhriseann leanbh atá faoi bhun 8 mí cnámh. Caithfear glacadh leis go bhfuil briseadh blaoisce an-amhrasach go deo má tharlaíonn do leanbh faoi bhun 3 bliana. Tá fiosrúchán cúramach ag teastáil i gceachtar cás maidir leis na cúinsí inar tharla briseadh. D'fhéadfadh at sa cheann nó codlatacht gortú a chur in iúl.

Dónna

Uaireanta doirtear leacht te ar leanáí trí thimpiste nó bíonn siad i dteagmháil le rud te. Bíonn an scéal atá tugtha ag tuismitheoirí go hiondúil ag teacht le patrún an ghortaithe breathnaithe. Cibé ar bith, d'fhéadfadh eachtraí leantacha cúram uireasach a thabhairt le fios agus aird a thabhairt ar shábháilteacht laistigh d'áras an teaghlaigh.

Neamhthimpisteach

D'fhéadfadh leanáí a fhulaingíonn dónna neamhthimpisteacha patrún a léiriú nach bhfuil mínithe go sásúil ag tuismitheoirí. D'fhéadfadh sé gur tumadh an leanbh i leacht te. D'fhéadfadh an dó líne cinnte a thaispeáint, nach mbeadh cosúil le stealladh timpisteach. D'fhéadfadh go raibh an leanbh coinnithe in aghaidh ruda te chomh maith, cosúil le radaitheoir nó fainne cócarála, rud a d'fhágfadh marcanna sainiúla. D'fhéadfadh loit bheaga a bheith le feiceáil in áiteanna ar an gcráiceann toisc dónna toitíní, nach mbeadh nochta do dhíobháil go ginearálta. D'fhéadfadh aicídí craicinn eile a bheith le feiceáil a chruthódh patrúin chosúla agus ba chóir sainchomhairle péidiatraicigh a lorg.

Greamanna

Baineann ainmhithe nó daoine greamanna as leanáí. Déanann greamanna ainmhithe, m.sh. madraí, an cráiceann a pholladh agus a stróiceadh, agus is léir go hiondúil cad a tharla. Is féidir le leanáí greim a bhaint as leanáí eile chomh maith.

Neamhthimpisteach

Bíonn sé deacair uaireanta difreáil idir greamanna ó dhaoine fásta agus leanáí mar is féidir leis na toisí a bheith míchruinn. Ba chóir déileáil go dáiríre le marc greamaithe amhrasta ar bith ó dhuine fásta. Is féidir le péidiatraiceacha comhairleacha comhoibriú le comhghleacaithe déadacha chun marcanna a aithint go cruinn.

Nimhiú

D'fhéadfadh leanaí cógais nó ceimiceáin a thógáil go minic atá díobhálach agus a d'fhéadfadh a bheith bagrach don bheatha. Caithfear gnéithe cúraim agus sábháilteachta laistigh d'áras an teaghlaigh a bhreithniú i ngach eachtra.

Neamhthimpisteach

Is féidir le nimhiú neamhthimpisteach tarlú agus d'fhéadfadh sé a bheith deacair a aithint, ach ba chóir a bheith amhrasach faoi eachtraí aisteacha nó cinn a tharlaíonn arís is arís agus nuair atá níos mó ná leanbh amháin i gceist. D'fhéadfadh mearbhall cinn nó hipearanáil a bheith mar shiomptóm.

Croitheadh foréigneach

Bíonn croitheadh mar chúis go minic le lot inchinne i leanaí an-óg.

Breiteacht bhréige nó spreagtha

Is riocht é seo ina gcumann tuismitheoirí scéalta faoi bhreiteacht a bheith ar a leanaí nó cruthaíonn siad comharthaí fisiceacha breiteachta. Dar le taighde reatha agus taithí cháis is í an mháthair a dhéanann sé sin go hiondúil. Is féidir lena leithéidí tarlú nuair a dhéanann tuismitheoir cógais dainséaracha nó substaintí nimhneacha eile a riaradh ar an leanbh nó trí phlúchadh. I measc na siomptóm a thabharfadh le fios go mb'fhéidir gur breiteacht bhréige nó spreagtha atá i gceist tá:

- (i) siomptóim nach féidir a mhíniú trí thástálacha míochaine ar bith; siomptóim nach bhfuil breathnaithe ag duine ar bith seachas an tuismitheoir nó an cúramóir; siomptóim thuairiscithe a tharlaíonn in áras an teaghlaigh amháin nó nuair a thugann tuismitheoir nó cúramóir cuairt ar leanbh san ospidéal;
- (ii) éileamh ardleibhéil ar fhiosrúchán siomptóm gan chomharthaí fisiciúla doiciméadaithe ar bith;
- (iii) fadhbanna le cóireáil leighis atá gan mhíniú, cosúil le díltálairí ag teacht amach nó línte a cuireadh isteach orthu; cógas neamhordaithe nó nimhithe i láthair san fhuil nó san fhual.

5. Comharthaí agus siomptóim na drochúsáide gnéasaí

Clúdaíonn drochúsáid ghnéasach leanaí réimse leathan gníomhaíochtaí drochúsáide go minic. Is annamh a bhaineann siad le heachtra amháin agus is iondúil a tharlaíonn sí thar roinnt blianta. Is sa teaghlach is mó a tharlaíonn drochúsáid ghnéasach leanaí.

Tagann cásanna na drochúsáide gnéasaí chun solais go príomha:

- (a) de bharr eolais a thugann an leanbh nó deartháir nó deirfiúr nó cara leis nó léi;
- (b) de bharr amhras a bheith ar dhuine fásta;
- (c) ó shiomptóim fhisiciúla.

Déanann Colburn Faller (1989) cur síos ar réimse leathan gníomhaíochtaí ó dhaoine fásta a áirítear mar dhrochúsáid ghnéasach leanaí. Áirítear leo siúd:

Drochúsáid ghnéasach neamhtheagmhála

- 'Ráitis ghnéasacha urghránna', a chuimsíonn ráitis ón gciontóir maidir le tréithe gnéasacha an linbh, cad ba mhaith leis/léi a dhéanamh leis an leanbh agus ráitis ghnéasacha eile.
- Glaonna graosta teileafóin.
- 'Nochtadh' neamhspleách a bhaineann leis an gciontóir ag taispeáint a b(h)aill phríobháideacha don íospartach agus/nó glacaireacht os comhair an íospartaigh.
- 'Gliúcaíocht' a bhaineann le cásanna ina mbreathnaíonn an ciontóir ar an íospartach dí-éadaithe nó i mbun gníomhaíochtaí a thugann sásamh gnéasach don chiontóir. D'fhéadfaidís seo gníomhaíochtaí a chuimsiú nach mbreathnódh daoine eile orthu mar spreagadh gnéasach ar chor ar bith.

Teagmháil ghnéasach

- Teagmháil ar bith le dlúthbhaill an choirp. D'fhéadfadh an ciontóir muirniú nó glacaireacht a dhéanamh ar an íospartach, agus/nó iallach a chur ar an íospartach muirniú nó glacaireacht a dhéanamh orthu. Is féidir le muirniú a bheith laistigh nó lasmuigh de na héadaí. Tá 'frotáis' i gceist anseo chomh maith, .i. nuair a aimsíonn an ciontóir sásamh gnéasach óna b(h)aill ghiniúna a chuimilt in gcoinne choirp nó éadaí an íospartaigh.

Drochúsáid ghnéasach béil-na mball giniúna

- Baineann seo leis an gciontóir ag líobadh, ag pógadh, ag sú nó ag baint greamanna as baill ghiniúna an linbh nó ag spreagadh don leanbh amhlaidh a dhéanamh leis féin.

Drochúsáid ghnéasach idirfhéimearaigh

- Tugtar 'gnéas tirim' nó 'comhriachtain vulvach' air seo uaireanta nuair a leagann an ciontóir a phéineas idir cheathrúna an linbh.

Drochúsáid ghnéasach threáiteach, agus tá ceithre chineál i gceist:

- 'Treá digiteach', a bhaineann le méara a chur san fhaighin nó sa timpireacht, nó sa dá cheann. Is iondúil go mbíonn an t-íospartach treáite ag an gciontóir, ach uaireanta cuireann an ciontóir dualgas ar an leanbh iad féin a threá.
- 'Treá le rudaí', a bhaineann le treá na faighne, na timpireachta, nó an bhéil (uaireanta) le rud éigin.
- 'Treá ginitiúil', a bhaineann leis an bpéineas ag iontráil na faighne, nó i gcuid di uaireanta.
- 'Treá na timpireachta' a bhaineann leis an bpéineas ag treá an anais.

Dúshaothré ghnéasach

- Baineann sé seo le cásanna d'íospairt ghnéasach, nuair nach mbíonn teagmháil ghnéasach ag an duine atá freagrach as an dúshaothré go díreach leis an leanbh. Is iad an dá chineál drochúsáide sa chás seo ná pornagrafaíocht leanai agus striapachas leanai.
- Cuimsíonn 'pornagrafaíocht leanai' grianghrafadóireacht shocair, físeáin agus scannáin, agus le déanaí pornagrafaíocht ríomhghinte.
- Baineann 'striapachas leanai' le leanai den chuid is mó atá in aois folachta nó ógántachta. Cibé ar bith, tá eolas faoi leanai chomh hóg le 4 agus 5 a drochúsáideadh ar an mbealach seo.

D'fhéadfaí na drochúsáidí ghnéasacha a bhfuil cur síos orthu thuas a fháil le drochúsáidí eile, cosúil le drochúsáid chorpartha agus mún agus difhaecú a dhéanamh ar an íospartach. I gcásanna áirithe, bíonn drochúsáid chorpartha mar chuid lárnach de dhrochúsáid ghnéasach; i gcásanna eile, d'fhéadfaí drugaí nó alcól a thabhairt don íospartach.

Tá sé tábhachtach a shonrú go mb'fhéidir nach mbeadh comharthaí fisiciúla le feiceáil i gcásanna na drochúsáide ghnéasá toisc nádúr na drochúsáide agus/nó toisc go ndearnadh an nochtadh eolais tamall maith tar éis don drochúsáid tarlú.

Ba chóir do chúramóirí agus do ghairmithe a bheith airdeallach ar na comharthaí fisiciúla agus iompraíochta seo a leanas:

- fuiliú na faighne/timpireachta;
- deacracht/pian maidir le fual/faecas a scaoileadh;
- d'fhéadfadh ionfhabhtú tarlú mar thoradh ar dhrochúsáid ghnéasach, go mb'fhéidir gur galar gnéas-tarchurtha sainiúil atá i gceist. Ba chóir insint do ghairmithe má tá sileadh faighne seasmhach ag leanbh nó faithní/gríos i réigiún na mball giniúna;
- athrú iompraíochta atá suntasach agus nach bhfuil mar shaintréith;
- leideanna faoi ghníomhaíocht ghnéasach;
- tuiscint ar iompraíocht ghnéasach atá míchuí de réir aoise;
- iompraíocht mheabhlaith atá míchuí;
- iompraíocht ghnéasach ionsaitheach le daoine eile;
- súgradh ghnéasach le comhpháirtithe/bréagáin nach bhfuil nádúrtha;
- drogall neamhghnách a bheith páirteach i ngníomhaíochtaí coitianta a bhaineann le héadaí a athrú, m.sh. cluichí/snámh.

Comharthaí iompraíochta agus fadhbanna mothúchánacha a thugann drochúsáid leanai le fios i **leanai óga (aois 0-10 mbliana)** ná:

- athrú taghaid, m.sh. bíonn leanbh cúlanta, eaglach, nó ag déanamh aithrise ar rud a tharla;
- gan a bheith ábalta díriú ar aon rud, go háirithe i dtimpeallacht oideachais;
- fliuchadh nó salú leapa;
- pianta, tinnis bhoilg nó chinn agus gan aon bhonn fhisiceach leo;
- neamhoird chraicinn;
- drogall a dhul a chodladh, tromluithe, athruithe i bpatrúin chodlata;
- diúltú dul ar scoil;
- imní maidir le hidirscaradh;
- easpa goile, ag ithe an iomarca nó ag cur bia i bhfolach.

Comharthaí iompraíochta agus fadhbanna mothúchánacha a thugann drochúsáid leanai le fios i **leanai óga (aois 10+ mbliana)** ná:

- dúlagar, aonrú, fearg;
- rith ón mbaile;
- drochúsáid drugaí, alcóil agus tuaslagóirí;
- féinghortú;
- iarrachtaí féinmharaithe;
- gan dul ar scoil nó an scoil a fhágáil go luath;
- neamhoird itheacháin.

Ní mór measúnú cúramach a dhéanamh ar na táscairí/comharthaí ar fad a bhaineann le cúinsí an linbh.

Aguisín 2: Teagmhálaithe le haghaidh Seirbhísí Leanaí agus Teaghlaigh FSS i mBaile Átha Cliath

Tá siad liostaithe freisin ar láithreán gréasáin FSS (www.hse.ie/go/socialworkers) agus le fáil ó Theil. Íosghlao FSS 1850 241850. Féadfar na huimhreacha teagmhála a nuashonrú ó am go ham. Seiceáil ar láithreán gréasáin FSS chun an t-eolas is déanaí a fháil.

Limistéar FSS	Seoladh	Uimhir Theileafóin
BAILE ÁTHA CLIATH THUAIDH	An tIonad Sláinte, Caisleán na Croma, An Chúlóg, Baile Átha Cliath 5	(01) 816 4200 (01) 816 4244
BAILE ÁTHA CLIATH LÁIR THUAIDH	Oifig na hOibre Sóisialta, 22 Cearnóg Mhuinseo, Baile Átha Cliath 1 Oifig na hOibre Sóisialta, Ionad Sláinte Bhaile Munna, Baile Átha Cliath 11	(01) 877 2300 (01) 846 7236
BAILE ÁTHA CLIATH THUAR THUAIDH	An tIonad Sláinte, Páirc Chnocán an Tobair, Fionnghlas, Baile Átha Cliath 11 Roinn na hOibre Sóisialta, Bóthar Ráth an Dúin, Baile Átha Cliath 7	(01) 856 7704 (01) 882 5000
BAILE ÁTHA CLIATH THOIR THEAS	Roinn na hOibre Sóisialta, Halla Chnocán an Imill, Cluain Sceach, Baile Átha Cliath 6	(01) 268 0320 (01) 2680333
CATHAIR BHAILE ÁTHA CLIATH THEAS	Ionad Carnegie na hOibre Sóisialta ar Dualgas, 21-25 Sráid an Tiarna Éadbhard, Baile Átha Cliath 2 Altranas Sláinte Poiblí, 21-25 Sráid an Tiarna Éadbhard, Baile Átha Cliath 2 Seirbhís Tacaíochta Teaghlaigh, 78B Áras na hEaglaise, Ascaill Dhún Uabhair, Baile Átha Cliath 8	(01) 648 6555 (01) 648 6730 (01) 416 4441
BAILE ÁTHA CLIATH THUAR THEAS	Plásóg Shruthán an Mhuilinn, Tamhlacht, Baile Átha Cliath 24 (01) 452 0666	(01) 427 5000
BAILE ÁTHA CLIATH THUAR	Roinn na hOibre Sóisialta, Teach an Droichid, Ospidéal Ghort na Silíní, Baile Formaid, Baile Átha Cliath 10	(01) 620 6387
BAILE ÁTHA CLIATH THEAS	Roinn na hOibre Sóisialta, Clinic Mhuire, Sráid Phádraig, Dún Laoghaire, Co. Bhaile Átha Cliath	(01) 663 7300

Aguisín 3: FOIRM THUAIRISCITHE CHAIGHDEÁNACH chun ábhair inní maidir le cosaint nó leas leanaí a thuairisciú do FSS

UIMHIR NA FOIRME: CCO1:01:00

FOIRM THUAIRISCITHE CHAIGHDEÁNACH

(Chun ábhair inní faoi Chosaint agus Leas Leanáí a thuairisciú do FSS)

A. Don Oibrí Sóisialta/Duine Ainmnithe Príomha:

1. Dáta na Tuairisce

2. Sonraí an Linbh

Ainm:		Fireann	☐	Baineann	☐
Seoladh:		Dáta Breithe		Aois	
		Scoil			
Ailias		Seoladh comhfhreagrais (má tá sé difriúil)			

3. Sonraí na nDaoine atá ag tuairisciú Ábha(i)r Imní

Ainm:		Uimhir Theileafóin	
Seoladh:		Post	
		Gaol leis an gcliant	
Is mian leis an tuairisceoir nach luafar a (h)ainm	☐	Tuairisceoir pléite le tuismitheoirí/caomhnóirí	☐

4. Tuismitheoirí ar an eolas faoin Tuairisc

Tá Nil

An bhfuil tuismitheoirí nó cúramóirí an linbh ar an eolas go bhfuil an t-ábhar inní seo á thuairisciú do FSS?	☐	☐
---	--------------------------	--------------------------

5. Sonraí na Tuairisce

(Sonraí na n-ábhar inní, na liomhaintí nó dátaí agus amanna na n-eachtraí, na ndaoine a bhí i láthair, agus cur síos ar ghortuithe ar bith a chonacthas, tuairimí na dtuismitheoirí, chomh maith le tuairimí an linbh má tá a leithéidí ar eolas.)

UIMHIR NA FOIRME: CCO1:01:00

FOIRM THUAIRISCITHE CHAIGHDEÁNACH

(Chun ábhair inní faoi Chosaint agus Leas Leanai a thuairisciú do FSS)

6. Gaolta

Sonraí na Máthar		Sonraí an Athar	
Ainm:		Ainm:	
Seoladh (murab ionann é agus seoladh an linbh)		Seoladh (murab ionann é agus seoladh an linbh)	
Uimhreacha Teileafóin:		Uimhreacha Teileafóin:	

7. Comhdhéanamh an Teaghlaigh

Ainm	Gaol	Dáta Breithe	Faisnéis bhreise, m.sh. scoil/post/eile

8. Ainm agus seoladh na ndaoine nó na ngníomhaireachtaí eile atá bainteach leis an leanbh seo:

	Ainm	Seoladh
	Oibrí Sóisialta	
	Altra Sláinte Poiblí	
	Dochtúir Ginearálta	
	Ospidéal	
	Scoil	
	Gardaí	
	Naionra/Creis/Grúpa Óige	
	Eile (sonraigh le do thoil):	

9. Sonraí an duine/na ndaoine líomhnaithe atá mar ábhar inní maidir leis an leanbh

Gaol leis an leanbh		Aois	Fireann ☐	Baineann ☐
Ainm:		Post:		
Seoladh:				

10. Sonraí an duine atá ag comhlánú na foirme

Ainm:		Post:	
Sínte:		Dáta:	

Nótaí Treorach

Tá freagracht reachtúil ar FSS faoin Acht um Chúram Leanaí, 1991 chun leas agus cosaint leanaí a chur chun cinn. Tá dualgas ar FSS dá réir sin faisnéis a fháil faoi leanbh ar bith nach bhfuil cúram nó cosaint leormhaith á fháil aige nó aici.

Tá an Fhoirm Thuairiscithe seo le húsáid ag:

- Aon oibrí gairmiúil, duine aonair nó grúpa ar bith atá rannpháirteach sna seirbhísí do leanaí agus atá feasach ar ábhar imní faoi chosaint nó leas leanaí, nó lenar tuairiscíodh ábhar imní faoi chosaint nó leas leanaí.
- Gairmithe agus daoine aonair atá ag obair i soláthar na seirbhísí um chúram leanaí sa phobal, agus a bhfuil conarthaí seirbhíse acu le FSS.
- Daoine ceaptha i ngníomhaireacht dheonach nó phobail.

Líon isteach an oiread eolais agus sonraí atá ar eolas agat le do thoil. Cuideoidh sé seo le Roinn na hOibre Sóisialta an leibhéal riosca don leanbh nó na seirbhísí tacaíochta atá riachtanach a mheasúnú. Mura bhfuil an fhaisnéis iarrtha ar eolas agat, is féidir é seo a chur in iúl le líne a chur tríd an gceist. Is iondúil go ndéanfaidh oibrí sóisialta teagmháil leat chun do thuairisc a phlé.

Tá sé mar aidhm ag FSS oibriú i gcomhpháirt le tuismitheoirí. Má tá an tuairisc seo á dhéanamh agat faoi rún, ba chóir duit a shonrú nach féidir le FSS rúndacht iomlán a rathú ar na cúiseanna a leanas:

- D'fhéadfadh Cúirt ordú a thabhairt go nochtfaí an fhaisnéis.
- Faoin Acht um Shaoráil Faisnéise, 1997, d'fhéadfadh an Coimisinéir um Shaoráil Faisnéise ordú a thabhairt go ndéanfaí faisnéis a nochtadh.

Ba chóir go mbeadh a fhios agat chomh maith nuair atá 'tuairisc bona fide' á dhéanamh agat, go bhfuil cosaint agat faoin Acht um Chosaintí do Dhaoine A Thuairisceoidh Drochúsáid Leanaí, 1998.

Mura bhfuil tú cinnte ar chóir duit na hábhair imní atá agat a thuairisciú, cuir glaoch ar an oibrí sóisialta FSS ar dualgas agus déan na hábhair imní atá agat a phlé leo (*féach Aguisín 2 le haghaidh liosta iomlán na n-oifigí FSS go náisiúnta*).

Aguisín 4: Foirm dheimhnithe

Deimhním go bhfuil an Beartas um Chosaint Leanaí le Sean-Nós Cois Life léite agam, go dtuigim a bhfuil ann agus go leanfaidh mé é agus mé i mbun gníomhaíochtaí Shean-Nós Cois Life.

Ainm: _____

Dáta: _____

Tá na cóipeanna crua de na foirmeacha deimhnithe sínithe á gcoimeád i gcomhad ag Máire Ní Chróinín, an tOifigeach Ainmnithe i leith cúrsaí cosanta leanaí.